

(«Adimpleo, inquit Paulus, quae desunt passionum Christi, etc. »)⁶¹.
 10 Non est autem crux solum labores feras, sed si sint cum ignominia; sic enim passus est Christus. Quare quisque nostrum id maxime curare debet, ut et omnia reiiciat quae mundi sunt; quae autem ei contraria toto amplectatur affectu. In hoc enim Christo similis fit et simili induitur librea, vestimento⁶². Et hoc
 15 maxime commendat P. Ignatius, qui aliquando dicebat: «Si de me solo (inquit) Deo essem rationem redditurus, incederem per mundum nudus, melleque unctus totus, et [f. 125r] coopertus plumis; in collo autem cornuum torquem gestans, quo omnibus ludibrio essem et ioco et tanquam fatuus illuderer »⁶³. Id haud
 20 dubie dicebat desiderans Christum per ignominias sequi; quod et nos *desiderare* oportet, et credere non esse alium honorem quam pro Christo pati contumeliam, etc.

[114] Debet igitur qui ingreditur interrogari desideretne pro Christo haec pati. Si respondeat se id desiderare, satis est; sin
 25 neget, quaeratur deinde an desideret desiderare, secundum illud: «Concupivi desiderare, etc. »⁶⁴. Quod si vel hoc non habeatur, certe nobis non convenit; si vero habet, quaeratur ultimo an a quoque irrogatas contumelias paratus sit pati postquam Societatem fuerit ingressus⁶⁵. Quod si neget, omnino nobis non convenit.
 30 [115] Alia sunt deinde in Examine quae quaeruntur, sed quae facilia sint intellectu. [f. 125v]

[CAPUT VI. — IN PROOEMIUM ET PRIMAM ATQUE SECUNDAM PARTEM CONSTITUTIONUM]

§ I. — IN PROOEMIUM. — 116. *Introductio*. — 117. *Dei sapientia et bonitas in origine Societatis*. — 118. *Spiritus caritatis quo coepit Societas*. — 119-120. *Cooperatio in mediis humanis*. — 121. *Quid sibi velit «en el Señor nuestro»*. — 122. *Cause cur scriberentur Constitutiones*. — 123. *Spiritus Societatis imbibendus secundum intelligentiam Constitutionum*.

⁶¹ feras sup. lin. || 11 quemque ms. || 14 librea sup. vocem vestimento || 21 desi-
derare sup. lin. corr. ex sentire

⁶² Col. 1, 24.

⁶³ Examen c. 4, n. 44.

⁶⁴ Idem narrat in Exh. 13 Conim. n. 10, p. 143. Brevius Epist. Lainii n. 60: MI, F. narr. I, 140. Cf. Exh. 9 Compl. n. 187.

⁶⁵ Ps. 118, 20.

⁶⁶ Examen c. 4, n. 45.

§ II. — IN PRIMAM PARTEM. — 124. *Unitas gubernationis in Societate*. — 125. *Quae potestas admittendi apud Rectores*. — 126-128. *Nonnulla requisita in candidatibus*.

§ III. — IN SECUNDAM PARTEM. — 129. *Omnes excludi possunt e Societate*. — 130. *Districtio ad id requisita in modo procedendi*. — 131. *Causae expellendi*. — 132-133. *Differentia inter expulsionem professi trium and quatuor votorum et expulsionem ceterorum*. — 134. *Modus dimittendi*. — 135. *Conditio expulsi e Societate*.

†

PROHEMIUM CONSTITUTIONUM

[116] Vidimus iam de Examine, quod est velut Constitutionum prohemium. Nunc de Constitutionibus aliiquid breviter videamus.

[117] Principium igitur et institutio Societatis a Deo est, ut supra diximus¹. Et omnes qui in ea vivimus confidere oportet salutem hoc medio a Domino consequuturos. Hoc igitur supposito, explicat P. Ignatius quid ei Dominus communicaverit circa institutum Societatis quidve nos sequi debeamus. Dicit autem, de hoc loquens, duo; scilicet summam, id est, infinitam *sapientiam Dei esse et bonitatem quae initium dedit Societati, inde Societatem augeri debere et crescere etc.*². Hinc enim totum esse nostrum dependet; in *hoc* solum spes nostra sita est. Ad haec quicquid facimus reducendum; hinc enim quicquid operamur, ut a primo principio, proficiscitur.

[118] Ubi notandum quod Deus mundum (atque eodem omnino modo Societatem) sua regit et gubernat sapientia et providentia, hanc autem misericordia et bonitate *exequitur*; ideoque addit P. Ignatius sapientiae bonitatem³. Haec autem charitatis lex, in cordibus nostris impressa, multum ad conservationem iuvat et augmentationem⁴. Nec alio spiritu coepit Societas quam hoc charitatis et amoris, quo et Christus conceptus et passus. Nam et nobis idem qui et Christo finis, ut dictum est⁵. In hoc ergo

¹ circa del. constitutiones || 9 scilicet del. sapientiam || 9-10 sapientiam — inde in marg. || 10 inde del. et bonitatem quibus haec || 12 hoc sup. lin., corr. ex his

² N. 8 sq.

³ Constit., Prooemium, n. 1.

⁴ «Aunque la suma sapientia y bondad de Dios Nro. Criador y Señor es la que ha de conservar y regir . . . » Ibid.: MI, Const. II, 260.

⁵ Ibid.

⁶ Supra, n. 30, 33.

procedere nos oportet cum summo desiderio plenaque charitate, cooperando Deo ad eius maiorem gloriam, applicando nos ad opera 25 Societatis ex charitate, eodemque spiritu et fervore. Primum itaque in his principium est divina providentia et bonitas; secundum autem charitas a Deo impressa [f. 126r] his qui sunt in Societate.

[119] Est et aliud principium, scilicet, cooperatio quam Deus requirit in suis creaturis⁶. Neque enim debemus negligere media 30 humana tentando Deum, sed utimur omnibus quae ad hunc finem possunt conducere, ut literis, iisque diversis, oratione aliisque huiusmodi exercitiis, imo et favore principis; aliisque, quibus alii utuntur ad vanitatem, utimur nos ad finem hunc promotionemque divini servitii; quod quis malum dicat?

[120] Offerimus itaque Deo et immolamus ea in quibus a non recte utentibus saepe offenditur, dum eis religiose utimur, ut dictum est; neque nobis (quicquid alii suspicentur) ex talibus adhaeret. Atqui haec est spiritualis libertas, ut scilicet creaturis ad Dei gloriam et sine ulla inordinata affectione⁷. Atque id vult 40 P. Ignatius dicere, et id petit a suis Societas, estque maxime necessarium, praesertim in Hispania, propter haeresim illuminatorum⁸.

[121] Dicit P. Ignatius saepeque repetit: «en el Señor nuestro»⁹,

⁶ creaturis corr. ex creatura etiam

⁶ Constit., Prooemium, n. 1.

⁷ Uberius de hac libertate spiritus in Exh. 20 Conim., n. 27-35, p. 206-209.

⁸ Illuminati sive alumbrados dicebantur eo tempore qui, credentes se esse peculiariter a Deo illustratos, et phaenomena accidentalia vitae mysticae (visiones, revelationes...) inhabant tempusque longius orationi tribuebant et simul derelinquebant («dejados») propriam cooperationem gratiae. De his deque eorum excessibus vide M. MENÉNDEZ PELAYO, *Historia de los heterodoxos españoles*, lib. 5, c. 1, § I-V (edit. Madrid, B.A.C., 1956, t. II, 169-202.); B. LLORCA, *Die spanische Inquisition und die «Alumbrados» (1509-1667)*, p. 13-24. — De mente Natalis relate ad has controversias et ad cooperationem cum Deo, vide *Jer. Nadal* p. 286-297. Et cf. E. ASENSIO, *El erasmismo y las corrientes espirituales afines*: Revista española de Filología 36 (1952) 31-99; J. M. GRANERO, *Sentir con la Iglesia. Ambientación histórica de unas famosas reglas*: Miscelánea Comillas 25 (1956) 203-233; M. BATAILLON, *Erasme et l'Espagne*, c. 4 (Illuminisme et érasmisme).

⁹ «... porque la suave disposición de la divina providentia pide cooperación de sus criaturas, y porque así lo ordenó el Vicario de Christo N. S., y los ejemplos de los santos y razón así nos lo enseñan en el Señor. Nro., tenemos por necesario se scrivan Constitutiones...» *Constit. Prooem.* n. 1: MI, *Const.* II, 260. Aliis in locis saepe repetitur, v. gr. MI, *Epist.* VI (annis 1553-1554), 39, 40, 42.... 151 («me he determinado en el Señor nuestro

exprimere volens sensum spiritus in operationibus nostris; non enim ex nobis operamur, sed in Christo, in eius gratia, ex eius virtute; quasi si diceret: operor ego, non operor ego, operatur in me Christus et ego in Christo.

[122] Notandum quod opus fuit constitutiones scribere, ne Deum tentemus, sed omnia suaviter disponantur, praesertim quum Papa sic ordinaverit; essetque quaedam directionis incertitudo, si illis careremus. Traditio enim paulatim debilitatur, a primo ad alios derivata, ideoque oportet a primo constitutiones scribi, quo primus ille sic spiritus conservetur; alioqui, cum alii aliter eandem rem apprehendant et sentiant, non conservaretur unitas et in omnibus conformitas. Adde quod [f. 126v] sic fecerunt omnes 55 sancti religionum fundatores¹⁰.

[123] Confido autem in Christo quod maximi nobis omnibus erunt causa profectus, quum sint coniunctae maxime cum hoc spiritu modoque vivendi Societatis, imo eius explicaciones quaedam¹¹; id quod in eis praestitit P. Ignatius, quantum possumus 60 desiderare, imo quantum Deus voluit spiritum hunc esse explicatum. Adhibuit enim ad eam rem omnem quam potuit Pater diligentiam, quumque tam Deo fuerit sitque proximus¹², quis dubitet expressisse quicquid nos de hoc *instituto* convenit scire? Quapropter summo nobis studio conandum est ut hunc nobis 65 *spiritualem modum vivendi* imprimamus et inseramus in cordibus

¹⁰ 44-47 exprimere — in Christo in marg. corr. ex sumendo pro intercessione Christi merita sentiendoque et gustando in omnibus operibus quasi in nobis Christus operetur et nos in ipso | 45 spiritus del. nam || 51 careremus del. Praeterea | enim sup. lin. || 64 instituto in marg., corr. ex spiritu || 66 spiritualem — vivendi in marg., corr. ex spiritum

ordenaros». Vide, praeter apparatus praesenti numero respondentem, etiam infra, in apparatu critico n. 155, quae Natalis cancellavit scripta a P. Em. de Sá circa dictum ignatianum «obrar en el Señor nuestro»; quod ideo cancellare potuit, quod videretur repetitio rei iam dictae vel quod hic accuratius exprimere voluit propriam cogitationem. De frequentia et sensu sententiae «operari in Domini» apud Natalem, *Jer. Nadal* p. 298-305.

¹¹ Omnes hic propositae rationes eadem sunt quae in *Constit. prooemio* n. 1.

¹² Praeter has Constitutiones sunt insuper «Declaraciones», quae eundem habent valorem ac Constitutiones stricte dictae (cf. *Proemio de las Declaraciones*; *Constit.* p. 6, c. 1, A). De origine et elaboratione harum Declarationum, in quarum codicibus frequens appetit manus Sancti Ignatii corrigentis, vide MI, *Const.* I, p. xciv-cxxvi.

¹³ Uberius de hac Ignatii unione cum Deo infra, in *Annot. in Exam.* n. 80-82; EN, IV, 651.

nostris secundum intelligentiam Constitutionum; in his enim eluet maxime.

CIRCA PRIMA PARTEM

70 [124] Maximum quid est summeque notanda unitas gubernationis Societatis¹³. In qua Generalis est super omnes, super ipsum vero est Societas¹⁴. Debet autem is habere quatuor assistentes, etc., de quo in 9^a parte¹⁵.

Secundum quod eam Generalis communicat, habent inferiores 75 praelati potestatem¹⁶.

[125] Rectores ex commissione solum, et non ex potestate ordinaria, recipere possunt, etc.¹⁷. Oportet autem probe teneant conditiones illorum qui admitti ad Societatem possunt¹⁸.

[126] Bonam conscientiam vocat facile applicabilem ad virtutem, bonam indolem, etc.¹⁹ [f. 127r]

[127] Notandum quod qui habet illusiones et indiscretiones, maxime nocere potest Societati²⁰. Si enim esset in Carthusia, lateret quidem et aliquid posset remedium adhiberi. At in Societate, cum conversetur cum extraneis in confessionibus, exercitiis, 85 aliisque huiusmodi ministeriis, non potest non inde grande pati Societas detrimentum, referente nimis illo quod sentit aliis cum quibus conversatur.

67 nostris *del.* spiritum inquam Societatis || 72 Societas *del.* solemusque nos dicere: Ecclesia et [?] Societas supra Papam et [?] Generalem; *verba* et *aegre* leguntur || 80 indolem, etc. *del.* transversis lineis in sequenti folio: In triplici gradu possunt esse qui admitti volunt, secundum illas qualitates requisitas, scilicet, intensissimum, remissimum et medium. In quo consulendus superior; nam de primo, quod recipi possit, de 2° quod minime, nullum est dubium. De his in 3° capite, de quibus etiam iam in Examine. Consulendus etiam superior aut consiliarius quando in aliquo fuerint impedimenta, non quidem absolute excludentia, sed aut gravia aut multa

¹³ In 1^a parte, c. 1, n. 1 agitur de potestate admittendi in Societatem; quae potestas est penes eos quibus Generalis communicaverit, et tanta quantum illis concederet. Sed unitas gubernationis explicatur in sequentibus.

¹⁴ *Constit.* p. 9, c. 3.

¹⁵ C. 4, A; c. 5, n. 2.

¹⁶ *Constit.* p. 9, c. 3, n. 3, 7. Relate ad admissionem: p. 1, c. 1, n. 1.

¹⁷ *Constit.* p. 1, c. 1, B.

¹⁸ *Constit.* p. 1, c. 1, n. 3.

¹⁹ *Constit.* p. 1, c. 2, n. 2, ubi sermo est de coadiutoribus temporalibus recipiendis.

²⁰ Cf. *Constit.* p. 1, c. 3, n. 12 (inter impedimenta admissionis).

[128] Nec nobis convenit qui durus est, quem oporteat quemlibet in Societate tractabilem esse, docilem et facile persuadibilem; alioqui negocium facesset et, quod in aliis poterat utiliter insumi, 90 in hoc frustra dirigendo tempus amittetur²¹.

Qui pecuniam aut aliud debet proximo, nisi sine scandalo bonis cedere possit, non recipitur²².

2ª PARS

[129] Excludi aliquem²³, etsi proprie [f. 127v] illorum sit qui in probatione sunt et examinantur, omnes tamen qui in Societate quoquomodo sunt, comprehendit²⁴. Movet autem ad id Societatem exactissimus, quem habet, procedendi modus. Semel *dixit* P. Ignatius: «No tengo de sufrir imperfección en la Compañía».

[130] Ordine quadam proceditur in expulsione eorum quorum 100 id merita postulant. Nam summa requiritur districtio in investigatione causarum quibus debet excludi Generalis; secundum locum sibi vendicat in his professus; facilime vero omnium expelluntur qui sunt in probatione²⁵.

[131] Sunt autem expellendi aliquem quatuor causae:

1. Si est offensa Dei quod maneat²⁶.

2. Si noceat Societati²⁷.

3. Si non prospicit ei manere²⁸.

4. Ratione eorum quibus est obligatus²⁹.

His de causis excluduntur etiam profundi, neque aliter fieri 10 convenit.

93 recipitur *del.* 4 caput. Ante primam probationem, qui admitti petit, per aliquot dies tentatur sitne aptus qui ad primam debeat admitti probationem, in qua primum examinatur|| 95 Excludi prius El despedir seu excludere || 96 Societate *del.* sunt || 97 sunt sup. lin. || 98 dixit sup. lin., prius Cum semel diceret || 99 Compañía *del.* respondi: Padre, comience de echarnos a todos || 5 causae *del.* I. Si noceat Societati

²¹ Cf. *Constit.* p. 1, c. 2, n. 4; c. 3, n. 14; p. 2, c. 2, n. 4.

²² *Constit.* p. 1, c. 3, n. 15; cf. p. 2, c. 2, n. 5.

²³ «Del despedir...» Titulus 2^{ae} partis Constitutionum.

²⁴ *Constit.* p. 2, c. 1, A; p. 10, n. 7.

²⁵ *Constit.* p. 2, c. 1, A.

²⁶ *Constit.* p. 2, c. 2, n. 2; p. 10, n. 7.

²⁷ *Constit.* p. 2, c. 2, n. 3.

²⁸ *Constit.* p. 2, c. 2, n. 4.

²⁹ *Constit.* p. 2, c. 2, n. 5.

[132] Sed quae est in his, qui expelluntur, differentia? Respondeo: Praeter professos trium aut 4 votorum, omnes *votis* solvuntur³⁰. Sunt enim conditionata eorum vota, etsi in eis contumelie non exprimatur, quum fiant secundum intelligentiam Societatis. At vero profissi semper manent obligati, cuius quidem diversitatis ratio est quia Societas in professis summam requirit perfectionem; ideoque etiam maximo tractat rigore.

[133] Quum autem carcerem materialem non habeamus, licet possimus, quia non vult [f. 128r] P. Ignatius³¹, habemus tamen spiritualem. Manet enim, ut dictum est, professus obligatus *ad vota*, nec ei communicatur. Invenitur autem in hac armonia mirabilis fructus in Societate.

[134] Maxima vero requiritur diligentia ad expellendum aliquem, maximeque id sentit Societas et aegre fert; unde et prius, id facturus, superior Deo se commendat consultique eos quos habet a consiliis³².

[135] Notandum quod expulsus privatur gratiis omnibus quas habebat in Societate; quod ei significare oportet, quum egreditur. Cautum est etiam ne quis ex nostris aliquo mittatur sine patenti³³; ne forte qui expulsi sunt, aut nunquam admissi, se nostros profitentur atque ita alios decipient.

Notandum quod expulsi reverti possunt, si pro eo satisfecerint cuius gratia electi sunt. Agiturque cum ipsis benigne, quum possent rigide duriusque tractari, etiam quum foris sunt; non facimus tamen, sed potius quantum possumus adiuvamus. Quid autem in futurum facere oporteat et magis expediat, determinabitur a Generali.

³⁰ 13 votis *sup. lin.* || 14 eorum *sup. lin.* || 18 rigore *del.* et quemlibet vel minimum in ipsis notat defectum || 19 Quum *sup. lin.*, corr. ex Licet || 21-22 ad vota *in marg.* || 22 communicatur *del.* neque unquam a Papa poterit absolutionem obtainere, impediente nimis id Generali, qui semper erit Romae || 27 consiliis *del.* quibus aliquis rationem reddit eius quod facere statuit || 35 sunt *del.* sed || 36 tamen *sup. lin.*

³¹ Cf. supra, n. 56; *Annot. in Examen* n. 145.

³² De non usu carcerum in Societate plura collegit ARICARDO, *Commentario* II, 797-799, n. 12.

³³ Constit. p. 2, c. 3, n. 2-3.

³⁴ Cf. *Instructiones*: EN, IV, 503.